

P L E N I C E

J U Š K O Z A K

Vélíki potres je Kalista v tretjem letu starosti obudil k zavesti. Nikoli več ni pozabil prvega hipa, ko je odprl oči in se vedé zagledal na svetu.

V medlem svitu prižgane sveče so begale med stenami nizke izbe osebe, ki jih je doslej le nagonski poznal. Najbližja mu je bila mati, iz katere se je rodil in pil njeno mleko, dokler ga je imela. Oče je bil višji, gledal je ostro in sukal črne brke.

Kalist je v zmedi razločil glas, nekdo je pokazal počeno steno nad njegovo posteljo, najbrž oče. Zašklepetal je stekleni pokrov, pod katerim je stal bogec na omari. Potem so izginili v temo.

Obstali so pod dolgim tovarniškim zidom sredi temne Šentpeterske ceste. Mati je držala v naročju nekaj živega, kar je vzdihaje pritiskala k sebi. Kalist se je oprijemal očeta za roko, strahu ni občutil, le zvedavo se je oziral v gosto temo, iz katere so se prikazovali na oni strani ceste dolgi zidovi nizkih hiš pod širokimi strehami. Razločil je visoki tovarniški dimnik, poslušal očeta, ki se je boječe oziral vanj in zagotavljal, da se lahko vsak hip zruši. Na dolenjem koncu ceste je nekaj padalo in in bobnelo. Tam je stala cerkev, njeno ploščato pročelje se je svetlikalo in zapiralo temno cesto. Z zvonikov je padala opeka, morda se je še kaj razmajalo, Kalistove oči niso dosegle.

Cesta je bila še prazna, človeških glasov ni bilo slišati v temi. Kalistu se je v spominu zabrisalo ali so minevale tedaj sekunde ali minute.

Kakor da se je zazibala zemlja. Mati se je stisnila k zidu in krčevito prižela k sebi, kar je nosila pod široko ruto v naročju. Oče se je z grozo oziral v tovarniški dimnik in nestrpno pogledoval proti domači hiši. Tedaj se je tudi Kalista polotila plašnost, kakor da se približuje nekaj, kar je še hujše od teme, v kateri stojijo. V podzavesti je čustvoval, da se oba, mati in oče, treseta za življenje. Čeprav še ni vedel, kaj je življenje, se je z obema rokama oklenil žilave očetove desnice.

Vrh klanca, na gornjem koncu tovarniškega zidu se je prikazal konj. Oče se je oddahnil, razločno so udarjala konjska kopita po gladki cesti, počasi in enakomerno. Hlapec Matija je privedel Prama. S prihodom pohlevnega in priljubljenega konja se je za hip polegel strah. Oče se je pogovarjal s hlapcem in še glasneje narekal materi, da se vegastemu hlevu na dvorišču nič ne pozná, da je Pram mirno mlel rezanico, ko ga je Matija odvezoval.

Kalist je občutil, kako je družina zadovoljna, da se je zopet zbrala. Vsem je odleglo, zaupljivo so se ozirali v Prama, ki ni kazal nikakega

strahu in se je pokojno ogledoval med njimi. Trenotek kasneje je planil k očetu in se ga krčevito oklenil. Vrata ob cesti so pričela loputati, ljudje so kričali in jokali, gruče so se valile proti cerkvi.

Drugo noč so ležali v prostorni opečni stavbi pri očetovi teti. Kalistu se je dozdevalo poslopje nenavadno visoko in široko. Vozove in ropotijo so izpod senice zvlekli na dvorišče, da so za noč pripravili postelje ob temnih stenah med listjem in vejevjem. Precej ljudi, po večini sorodstvo ob cesti, je spalo v rdečem poslopju, toda Kalist jih ni poznal niti se ni spominjal, da bi jih bil kedaj videl. Vsak večer je napeto poslušal glasove in strmel v svetlo odprtino v steni, za katero je ugašala svetloba večernega neba. Ležal je med materjo in očetom, tik poleg vrat pred svinjaki. Prešiči so krulili zvečer in tudi ponoči. Kalistu se je za vselej vtisnil posebni vonj po korenju in pesi, ki se je širil vsako noč po hlevu. Z nagonskimi čuti je spoznaval, da si je oče iz bojazni za življenje izbral najbližji prostor pri vratih, da bi v hipu lahko skočil na vrt, če bi se tla zopet zamajala in bi se pričela rušiti opeka. Nekajkrat je že kar v spodnjih hlačah zbežal na dvorišče in vznemirjal tudi druge, ki so mirno čakali pod odejami.

Zemlja se je še vedno potresala, ni se mogla umiriti. Na vrtu, kjer so spale revnejše družine pod hladnim aprilskim nebom, so zvečer ženice glasno molile. „Gospod, usliši nas“, se je čulo skozi vrata v hlev in potem zopet pridušeno, enakomerno mrmranje. Kalistu se je zdelo, da opravljajo ženice molitev tudi zanje, ki spe v hlevu.

Neko noč se je iznenada prebudil. Na posteljah so se oglašali pretrgani vzkliki, mati ga je tesno privila k sebi. Očeta ni bilo več na postelji, otrok je čutil praznino poleg sebe. Šum je naraščal, plašni glasovi so se mešali, nekdo je hitel skozi vrata. Zunaj so kričali, da se tovarniški dimnik nagiba in se bo vsak hip prelomil. Z vrta je prihajalo mrmranje, jokajoča molitev je vznemirjala ljudi v hlevu. „Jezus, Jezus,“ se je razlegalo zunaj, „Jezus, Jezus“, so šepetali ljudje na posteljah. Kalist je zajokal. Še drugi otroci so pričeli jokati in za njimi matere. Ljudje so begali po hlevu, tekali na dvorišče in se zopet vračali, molili, prosili, se objemali, kakor je mati stiskala Kalista k sebi. Na vrtu so koprnili v molitvi, za nizkim zidom se je onstran ceste majal visoki dimnik. „Oče naš, oče naš“, se je trgalo iz plašnih prsi. V svinjaku so krulili in se prevrivali prešiči.

Kalista se je prvič v življenju polastil človeški strah pred smrtjo.

*

Morda je bilo v istem letu, jeseni, ko so že popravili hiše in zamazali razpoke. Družina se je zbrala v prostorni izbi ob cesti. Kalistu se je živo

vtisnila v spomin visoka petrolejka na svinčenem podstavku. Skozi brušeni, poslikani senčnik je rumenkasta luč medlo razsvetljevala sobo in ni dosegla temnih kotov. Poslej so prižigali to petrolejko le ob svečanih prilikah, ponavadi na sveti večer.

Ljudje so stali pri vratih in z resnimi obrazi pogledovali v levi kot, kjer je stala postelja. „Rdeči“ je slonel s komolci na omari in nepremično strmел v svetilko.

Kalist je ogledoval zdaj enega zdaj drugega, vedno novi ljudje so prihajali. Kaj se dogaja v kotu, ni mogel razložiti. Tudi resnobnega šepetanja ni razumel. Zanimal ga je le Rdeči. Vznemirjen je strmел v njegove steklene, sinje oči. Stresel ga je za roko, toda Rdeči se ni zmenil za otroka niti ni odmaknil pogleda od svetilke. Drugače se je vedno rad igral, nikoli ni pokazal nejevolje, najsi mu je Kalist še tako nagajal.

Nenadno so ljudje umolknili. Kalist se je ozrl in opazil sršeče očetove oči, ki so nepremično gledale tja proti postelji. Videl ga je, kako je po prstih stopil v temni kot. Niti diha ni bilo čuti v sobi, vsi so dvignili oči in otrdeli. Kmalu je zopet zagledal očeta, kako je obstal sredi sobe in pomenljivo pogledal zbrane. Ljudje so pričeli poklekati, stara ženica je prižgala svečo in jo še ščitila z dlanjo, da je zagorela.

Rdeči se ni premaknil od omare, le roke je sklenil in povetil glavo.

Nekdo je umrl. Kalist je občutil, kako se vsi trudijo, da bi se resno in svečano obnašali. Le Rdeči je bil tako žalosten, da se je otrok zaradi njega nevede solzil.

Kesneje je Kalist zvedel, da je takrat umirala sestra očetove matere, ki je že nekaj časa živela z zmedenim duhom in je imela kot v hiši. Rdeči je bil njen sin in je pomagal pri očetu.

Kalistov oče je postal to noč gospodar vse hiše.

*

Kalist se je potikal po hiši, doživljal prva odkritja življenjskih resnic in stikal za skrivnostmi. Poznal je vse omare in predalnike. Nešteto krat jih je bil že prebrskal, toda vsak dan je pričakoval, da iztakne kje novo prikrito tajno. Enkrat se mu je posrečilo. V hladni sobi ob cesti, ki je pozimi niso kurili in so le popoldne odpirali vrata vanjo, je neki dan izvlekel spodnji predal visoke omare in ugledal na dnu dva lepa, črna konjiča. Obsedel je z odprtimi usti pred najdbo. Niti dotakniti se ni drznil skrivnostne igrače. Sedé je ogledoval konjiča in s težkim srcem porinil predal nazaj. Dva dni se je mučil in premišljal, kako bi se z materino vednostjo polastil igrače. Bilo je teden dni po Miklavžu.

Ko je neko popoldne opazil, da se mati sklanja nad predalom, je pričel tudi sam hitro brskati in je čez čas previdno izvlekel konjiča. Iz-

praševal je molče, s svetlimi očmi mater, ki je zardela in poskusila najprej igrače prikriti, nato pa smehljaje vzkliknila, da jih je pozabil sveti Miklavž. Čeprav ni zvedavim očem ušla nobena kretnja, ji je Kalist vendar verjel in je odslej še z večjo vnemo brskal in stikal, kadar ni bilo nikogar doma. Prilike je imel dovolj. Od zgodnjega jutra do desete ure ali še dalje so bili starši zdoma. Stare podobice, molki, praški Jezuščki v lesenih puščic in druge brklarije, zamešane med perilo, so vsak dan znova podžigale Kalistovo zvedavost.

Največje skrivnosti je hranila velika skrinja v kuhinjskem kotu pod železnimi vrati sobne peči, ki so jo kurili od zunaj. Toda pokrov na skrinji je bil tako težak, da ga Kalist ni mogel sam dvigniti. Zato so se njegove oči le malokdaj potopile v skrite prostore, kjer so ležali debeli svežnji domačega platna in počivali v stranskem predelu materini spomini, pisane rute, kovinasti pas, mirtin venček, stari molitveniki in med njimi tista strašna knjiga o koncu sveta.

Kalistovi živci so vselej drhteli, kadar je dosegel knjigo. Iz pogovorov v kuhinji je zvedel, da je knjigo o človeški usodi na onem svetu napisal učen jezuit. Ure in ure je presedel v klopici za pečjo, odpiral stran za stranjo in se vsesaval v slike, ki so predstavljale sedem poglavitnih grehov in kazni božje za človeške prestopke. Kazni so bile naslikane v strašnih nakazah plazeče se golazni, sikajočih kač in drugih pošastnih živali, ki so trgale človeško meso. Še hujše muke so se obetale grešniku na onem svetu, v peklu po poslednji sodbi. Kalist je zapiral oči, a se ni mogel odtrgati od podobe, na kateri so skakali in plesali kosmati peklenščki in opletali z levjimi repi okoli bele, gole deklice ter ščipali s kleščami njeno rdeče srce sredi odprtih prsi.

Ker ni umel še čitati, je večkrat prosil teto ali staro Mino, da sta mu razlagali slike in tešili njegovo fantazijo.

Neki večer je sedel z Mino v klopici pri peči. Svetila jima je oljnata dušica v rubinastem kozarcu.

„Na drugem svetu, praviš?“ je vpraševal Mino.

„Na drugem svetu, v peklu, kjer je na milijone peklenščkov.“

„In ne bo nikoli konca?“

„Nikoli.“

Kalistu je drhtela gornja ustnica, ko se je zagledal predsé. Oči nenadno niso več razločile peči ne omare ne vrat, pred njimi se je širila neznanska tema brez konca in kraja. V tej temi je mrgolelo brez števila spačenih obrazov, eden strašnejši od drugega; mrazeče občutje, da ne bo nikoli konca ne kraja, mu je stiskalo srce. V grlu ga je pričelo dušiti, potne kaplje so orosile čelo in do dna pretresen je v obupni bojazni bolestno zakričal. Krik je še čul, potem se je vse zameglilo. Ko se je čez čas

znašel na materinih prsih, se mu je zdelo, da je pretrpel nedopovedljivo grozo.

Od tega večera je knjiga izginila in je ni več videl.

*

Strah pred drugim svetom se je počasi polegel. Ko se je Kalist naučil moliti in mu je bogaboječa teta iz dneva v dan prigovarjala, da je strašni, vsegamogočni bog tudi dobrotljiv, če se mu približa človek z molitvijo, se je pričel goreče truditi, da bi si pridobil božjo naklonjenost. Včasih je čutil, kako se hlina in pretvarja v molitvi in poslušnosti, da bi se prikupil bogu in njegovim svetnikom, pa tudi teti, ki ga je za pobožno gorečnost vselej obdarovala z velikimi rdečimi bonboni. Sicer ga je zdaj in zdaj vznemiril v notranjosti rahel opomin, da ne ravna prav, toda ti zavestni občutki so bili tako nejasni in megleni, da jih je kmalu pozabil. Privadil se jim je in si je celo ugajal v svoji odkritosrčnosti, večkrat pa tudi hlinjeni vnemi. Še drugačnih poskusov se je lotil.

Že drugi dan se je trdovratno trudil, da bi izvedel ali ima molitev resnično nadčloveško moč. Prisiliti je hotel svetnike, da bi mu očitno izkazali svojo dobrotljivost. Visok sneg je zunaj pokrival strehe.

Zaklenil je vrata v kuhinjo, pokleknil sredi hladne sobe ob cesti in upiral oči v nebo. Goreče je molil k svetim trem kraljem, da bi ga uslišali in mu poslali malenkosten, toda viden dokaz svoje milosti. Ko je domneval, da se je dovolj namolil, je odšel v sosednjo sobo in zaprl vrata za sabo. Sveti trije kralji morajo imeti priložnost, da mu neopazno zapuste darove. Previdno je čez čas zopet odprl vrata in se ogledal. Nikjer ni odkril nobenega znamenja božje milosti. Dočim je prvič in drugič še igrivo opravil svoj poskus, se je kesneje zagrizel v dejanje. Čutil je vročico na licih in na vratu, ko je kleče povzdigoval roke in hrepenel po razodetju. Kadar je čakal v sosednji sobi, se je ves nestrpen prestopal in se izpraševal, ali je dovolj goreče molil. Obupan je povešal glavo, si očital, da je grešnik in da nima zaradi tega njegova molitev zadostne moči. In zopet je obljubljal svetim trem kraljem angelsko čisto življenje, če mu dokažejo, da sò in ga uslišijo. Ko se je skoraj po dveh urah prizadevanja čutil utrujenega in se je zdvojenega polasčala nevera, je sklenil zadnjikrat poskusiti. Prej je šepetaje izgovarjal besede, sedaj je nevede glasno molil. Zbral je vso voljo in molitev je bila vroča, da bi predrila strop.

Tiho, s srcem kakor struna napetim, je odšel iz sobe. Drhte je prisluškoval. V prsih je utripal dvom, a upanje se ni še ohladilo. Tedaj so prisluhnila ušesa. V sobi je določno zašumelo. Še hip je počakal in nato odprl. Na mizi so ležali trije koščki navadnega sladkorja.

Obšla ga je radost nad dobljeno zmago. Sprva ni mogel verjeti, da se je resnično zgodilo. Toda kmalu je pričel nezaupljivo ogledovati koščke sladkorja, dozdevali so se mu le preveč navadni. Čeprav je prej v molitvi obetal, da se bo zadovoljil z najmanjšim znakom nebeške dobrohotnosti, ni mogel sedaj utajiti razočaranja, da so prišli koščki navadnega kuhinjskega sladkorja iz nebes. Pokazal jih je Mini in opazil, da se čudno muza. Sumnja se je vzbudila in naraščala. Še enkrat je preizkusil vrata, ki so se odpirala v vežo in začuden opazil, da jih je pozabil zakleniti. Torej se ga je Mina, ki je čula, kaj počne, usmilila, se vtiho-tapila skozi vežo in mu nastavila sladkor.

Čeprav se je sedaj potihoma smejal in ni hotel na svete tri kralje več misliti, je vendar zvečer teti pripovedoval o čudežu, ki ga je dosegel z molitvijo. Ko ga je pohvalila, se je čudil, da mu more verjeti. Sam je že jutraj spoznal resnico.

*

Kalist je po večini in najrajši živel med posli. Vse dopoldne je bil sam doma in se igral pri služkinji v kuhinji. Prva, ki so ji kmalu po potresu odpovedali službo, mu je obledela v spominu. Zvečer so jo med pogovori v kuhinji pogosto omenjali. Kalist je vselej neopazno strigel z ušesi in marsikaj zajel. Kesneje si je vselej pod odejo poskušal obuditi njeno sliko. Obraza ni nikoli zagledal, le čutni spomini so oživljali medlo predstavo o mlademu in živahnemu dekletu. Spominjal se je, kako je v kamrici, kjer je spala, dišalo po svežih jabolkih. Kalist jo je imel rad. Večkrat se je splazil v kamrico in se skobacal k njej na posteljo. S pritajenim glasom so se v kuhinji zgražali, da se igra z otrokom, se oblači pred njim in nikomur ne prikriva, da je ponoči ležala z moškim. Neko nedeljo je vzela Kalista s seboj. Sedeli so v gostilni, pod kostanji, ona, otrok in še nekdo. Kalistu se je bil živo vtisnil njen vedri smeh, ko ga je opazovala, s kakšno slastjo sreba pivo. Tako se je bil opil, da ga je komaj prinesla domov. Po cesti ji je visel čez ramo in bljuval. Potem je odšla. Teta se je pozneje razburjala nad dekletovo grešnostjo in pomilovala Kalista, ki ni mogel razumeti, zakaj? Bilo mu je žal za njo in kadar se je domislil, se mu je zdelo, da diši okoli njega po svežih jabolkih.

Očetov pomočnik, visoki in močni Matija, je spal v zatohli, temni kleti pri krompirju. Medla svetloba je padala s ceste skozi rešetko, da se je postelja v kotu le slabo razločila. Kalist je imel strah pred Matijo, ker je bil molčeč in je imel strašno roko. Ko je pomočnik nekoč vodil konja h kovaču, se mu je žival splašila. Matiji je izkočila roka v rami. Ko so mu doma slekli srajco, si je Kalist za vselej zapomnil močno, debelo laketo.

Vzroka, zakaj oče ne mara Rdečega, ni Kalist nikoli dognal. Spoznal je, da ga gleda z levim očesom in godrnja, kadar le more, nad njegovim delom. Zaradi bakrenih las mu je dal priimek Rdeči in je celó svaril pred njim, češ da so ljudje s takimi lasmi v človeški družbi zaznamovani. Rdeči je bil dolgin in se je pri hoji priklanjal, kakor bi imel mehka kolena. Kalist ga je imel rad in ga vselej zvečer komaj pričakoval. Po opravljenem delu je prišel Rdeči v kuhinjo in igral z otrokom domino. Včasih sta slikala ali listala po knjigah in tolmačila vsebino. Rdeči se je zanimal za vse kakor otrok. Govoril je razloženo, a s prijaznim in toplim glasom. Zanimivo je znal pripovedovati o strahovih in duhovih, s katerimi so prebivalci predmestja oživljali svojo okolico. Posebno se je razgovoril v zimskih večerih, kadar so luščili fižol. Otrok ga je poslušal z odprtimi usti in ušesi, marsikaj so si morali prizadeti, da so ga ob takih večerih spravili spat.

Neki dan se je oče pri večerji sporekel z Rdečim. Kalist se je nestrpno vrtel na stolu, ker je sedel tako nerodno, da je obračal mizi, pri kateri so sedeli posli, hrbet in ni mogel videti svojega prijatelja. Rdeči je odgovarjal mirno in premišljeno na očetove srdite besede. Kalist je bil preverjen, da je pravica njegova. Po večerji se je splazil na dvorišče in poiskal Rdečega. Splezal je v temi poletne noči po lestvi na svisli, kjer je Rdeči spal. Otikal ga je v senu. Ležal je nepremično in je imel glavo uprto v strop. Otrok se je molče stisnil k njemu. Spodaj v hlevu se je prestopal Pram in mlel rezanico. Soparno je bilo na hlevu, ker se visoki zidovi ob dvorišču in streha še niso ohladili. Rdeči se ni premaknil niti vzdihnil. Kalist je vedel, da premišlja. Stegnil je noge, se preložil na hrbet in uprl kakor oni glavo v strop. Želel mu je biti enak. Čez čas je čutil, kako je dvignil Rdeči raskavo dlan, ga pobožal po glavi in mu je roka obležala na laseh. V odjužni soparici je dišalo seno. Kalist se skoraj dihati ni drznil. Vedel je, da Rdeči premišlja in ga nekaj peče, česar ne more povedati. Skozi temo je slutil njegove misli. Oče je mogočen, hišo ima, vsi ob cesti ga spoštujejo, Rdeči pa je neroden in sam na svetu. Oče ga ozmerja, kadar je nasajen. Kalist je občutil, da je hudo, kadar človeka nekaj na svetu boli in se sam ne more upreti. Primaknil se je še bliže, da se je z obrazom skoraj dotikal pegastega lica. Precej časa je minilo, naposled se je Kalist molče, po vseh štirih splazil do lestve in se zgoraj v sobi žalosten zvil pod odejo. Rdeči je kmalu po tem večeru zapustil hišo in se preselil k stricu, kjer je spal v sobi in opravljal prva dela v hiši.

Mine Kalist ni maral. Postarna ženska je bila goreča v pobožnosti in je vsa dela jezljivo opravljala. V kamrici je imela po vseh stenah razobešene božje podobice, ki se jih živ človek ni smel dotakniti. Ko je zjutraj mati odšla na trg, je Mina pazila na Kalista. Po zajtrku je moral

poklekni v kuhinji in glasno moliti. Komaj je ženska izginila v sobo, da bi pospravljala, se je pričel Kalist igrati. Toda zlovoljen obraz se je kaj kmalu prikazal med vrati in ga prebadal s strogim pogledom. Kalist je z uporno mislijo ubogal, ker je vedel, da bi ga drugače tožila očetu, kakor je večkrat tožila Rdečega in celó Matijo. Otrok je marsikdaj opazil, da je pri teh tožbah kako besedo zavila. V zaupnih pogovorih je mati večkrat potožila teti, kako je Mina nasproti otroku nestrpna in nepotrpežljiva, da ga vedno toži in prav za prazen nič. „Saj ne more misliti, da bo iz otroka naredila svetnika.“ Teta je Mino vselej zagovarjala, češ da je bolehná, a pobožna ženska, vredna zlatega denarja. Mati je potem molčala, toda Kalist je uganil, da se njena nejevolja ni izpremenila. Napetost med Mino in Kalistom je naraščala, dokler ni neko jutro izbruhnila. Kalist je stal na lesenem hodniku in premišljal, kaj bi počel v solnčnem jutru. Solnce je že oblivalo košati oreh na dvorišču, otroka je mikalo med debele veje. Tedaj je zapazil pred sabo Mino, ki se je sklanjala nad stopnicami in zapirala težko javorjevo loputo, da bi jo pomedla. Na skrinji je ležal pleten korobač. Kalist se je priplazil od zadaj kakor mačka. Nagonska sovražnost mu je sprožila roko, segel je po korobaču in z naslado udaril Mino po hrbtu, kolikor je mogel. Ženska se je skrivila in se od starostne betežnosti sesedla. Zaječala je, debele solze so ji lile po licih. Počasi se je dvignila, se s težavo zravnila in si molče pomagala v kuhinjo. Kalist se je šele sedaj zavedel. Njena bolečina ga je skelela, da se je stisnil v kot. Tudi kesneje, kadar se je spomnil, kako je dvignil korobač in jo z vso silo udaril po hrbtu, ga je zmrazilo.

Mina je odpovedala službo, ni se dala preprositi, da bi še ostala.

*

Mati in teta sta sedeli na hodniku in se pogovarjali. Kalist je opazoval blede brazgotino na tetinem koščenem nosu. Kadar je pripovedovala, kako ji je Kalistova mati na njivi prežela nos, ni nikoli zatajila lahne nejevolje.

Otrok je sedel na pručici. „Teta, kako se tebi sveti nos“, je bleknil. Mati je zapazila, kako se je sestra namrdnila in je z nasmeškom nadaljevala pogovor o spovednikih. Kalistova teta je bila tri leta starejša od matere, suhljata in drobnih kosti. Na prstih so se ji poznali vsi členki. Sivkaste oči so bile vdrte pod gladkim čelom in so gledale vedno zaskrbljeno. Čeprav je otrok čutil, da ga ima zelo rada, je večkrat premišljal, kako je sitna, ker se tolikrat zgleduje nad očetom, še celó nad materjo in jima kaj očita.

Kalist se je sedaj obrnil od tete in uprl pogled v temne, materine oči, ki so vroče sijale. Ljubil je njen mirni obraz, rahlo odprte ustnice in mehke jamice na licih, kamor se je tako željno pritiskal.

Mati se je spovedovala pri lazaristih in je hvalila Nastrana, dobro hotnega, prijaznega starčka, od katerega se je vselej pomirjena vračala. Teta se je vnela za frančiškane, še posebno za Placida, ki strogo izprašuje dušo, a je usmiljeno pravičen. Prigovarjala je sestri, da naj zamenja.

Molče se je mati sklonila, da bi si zavezala čevelj. Namenila se je v cerkev in ni hotela ugovarjati. Tedaj se je otrok nenadno zagledal. Ko se je mati pripognila, so se za predpasnikom odkrile bele prsi. Kalist je nevede odprl usta in ni mogel odmakniti oči, s katerimi se je bil zamaknil v belino. Vroče ga je oblilo, v trenutku se je zavedel, da matere takó še ni nikoli videl. Razločno je čul, kako je teta zakašljala. Morda je mati ni slišala ali je ni razumela, kajti teta je glasno opozorila na otroka. Mati je dvignila glavo in si z naglo kretnjo popravila predpasnik. Kalist je pred njenim pogledom povsili oči, a v srcu mu je vzkipeala nejevolja. Najrajši bi se bil zakadil v teto, ker mu je s svojo sitnostjo zagrnila lepoto, ki ga je vsega presunila.

Pred odhodom je položila mati Kalistu roko na lase. Zdrznil se je in se je kakor brezumen oklenil okoli pasu.

Solnce je viselo nad dvoriščem in oblivalo košati oreh. Visoki zidovi, opeka na hlevu so žehтели kakor peč. Kalist se je stisnil v kot na hodniku in gledal tja, kjer je prej sedela mati. Čez čas so mu pričele polzeti po licih debele solze. Hip kesneje že ni vedel, da je jokal.

Počasi se je splazil na dvorišče, v hladno orehovo senco. Kadar je bil najbolj razposajen ali radostno vznemirjen od notranje sreče, se je popel ob sivkastem in že razpokanem deblu med zelene veje. Oklenil se je drevesa in se prikri, da ga niso mogli opaziti s hodnika. Tako je ždel včasih dolge ure, poslušal šuštenje vetra, opazoval igro žarkov na zelenih listih in iskal z očmi zoreče orehe. Tam gori je imel svoj drugi dom, ki se mu je zdel vsako uro in vsak dan drugačen. Z zelenih višin je lahko ogledoval ljudi doli na cesti. To pot je splezal med najvišje rogovile, kjer je še lahko sedel. Okoli in okoli so na tankih steblih pahljali zeleni listi. Kalist je utrjal dva, tri in jih mečkal v drobnih pesteh. Pritisnil je dlani k obrazu in poželjivo vdihaval jedke, dražljive vonjave.

Dišeče zelenje je vzbujało v njem nagonsko hrepenenje. V tem hipu je zopet zagledal, kako so se mu prej na hodniku odkrile materine prsi.

*

Na kamnitem, položnem dvorišču je odkrival Kalist zemeljske skrivnosti. Poznal je stezice, po katerih so brzele mravlje vse dni v urejenih procesijah in prenašale smeti in jajčeca. V bližini pokrite gnojne jame so živele nepoznane živali. Med trohljivim lesom so mrgolele strigalice,

stonoge in različni črvi. Na vlažnih tleh za orehom so se zvijale pod kamenjem dolge, debele gliste. Včasih je lovil kačje pastirje in jim zatikal, kakor ga je naučil Rdeči, slamice v zadek.

Mikalo ga je ven zavodó, kjer je pod zelenimi bregovi tekla Ljubljana. Tam so se spreletavali metulji, odrasli fantje so lovili kapeljne z vilicami in nabirali umazane školjke.

Dvakrat ga je vzel oče s seboj na polje. Sredi širnega Ljubljanskega polja, med detljami, krompirjem in žitom je doživel novo radost. Omamljen od solnca, v objemu nepregledne, zelene zemlje je take dneve ohranil v spominu kakor najbolj svečane praznike. Njegovo hrepenenje po prirodi se je poslej izživljalo na dvorišču, ki mu ga je fantazija izpreminjala zdaj v gozdove, peščena polja, zdaj zopet v skalovite pokrajine.

Dogodilo se je, da je ostal dolgo pokonci in se motovilil po kuhinji. Zunaj je oblivala zemljo mesečina in ga zvabila na hodnik. Vzpel se je ob leseni ograji in strmel v noč. Na gradu so stale tihe, črne smreke. V Ljubljani se je lesketala srebrna voda, od katere je prihajal hladen dih. Nad orehom je visela bleščeča krogla, orjaško drevo je širilo temne veje v stekleno ozračje. Nepremične sence so pokrile dvorišče s črno mrežo. Kalist se je ves zavzet zamaknil v pokojno tišino. Zdaj je hušknila tu zdaj tam preko dvorišča senca in izginila v temi pod orehom. Ob hlevu se je plazila mačka, bliskoma je preskočila svetlo ploskev in počenila pri gnojni jami na prežo. Izpod strehe se je utrgal netopir, pijano zaplesal v mesečini in se zopet obesil na podstrešju. Skrivnosti nočnega življenja so se oklenile Kalista s kleščami, a zmanjkalo mu je poguma, da bi se splazil po stopnicah. Preživo se je bil zapomnil vse, kar so pripovedovali, da so doživeli ponoči zavodó in na dvorišču.

Drhté je poslušal, kaj se je primerilo materi, ko se je kmalu po poroki kesno vračala domov. Pod klancem se ji je približal neznanec, ki je naglusno sopel in jo poskušal podreti. Kalist je sklepal, da tudi zadaviti, ker še ni razumel izbruhov človeških strasti.

Oče je pripovedoval še strašnejše stvari. Ko je neko noč ob pozni uri stopil na dvorišče, je zagledal pri hlevu dve temni postavi. Na vprašanje, kdo sta?, se ni nihče oglasil. Mrzel pot ga je oblil; nekaj časa je čakal, nato se je pognal, da bi v skoku dosegel stopnice. Ta hip sta se mu temni postavi kakor kladi zvalili pred noge in mu zastavili pot. Vsak las je čutil na glavi. Pripognil se je in od strahu zamižal. Na tleh sta ležali moški postavi, obe brez glave. Kalist je že vedel, da je oče plašljiv, a je vendar vse zvesto verjel in se v bujni domišljiji vedno ukvarjal s strašnimi podobami. Očetova zgodba je romala od hiše do hiše in kmalu so si pričeli prebivalci Šentpeterskega predmestja pripovedovati, kako je zdaj ta zdaj oni ugledal človeka brez glave.

V povodnjega moža so vsi verovali. Videli so ga, kako se je včasih premetaval v Ljubljani, v mesečnih nočeh pa posedal na tovarniškem zidu. Noge so mu visele do tal, zvedavo je obračal ogromno zelenkasto glavo in si z grabljami česal dolge lase. V odprtih ustih je imel namesto zob goreče sveče.

Doma in pri sorodnikih, kamor je Kalist v dolgih večerih zahajal na obiske, povsod so ga plašili s strahovi. Polagoma se je vlezlo vanj. Marsikdaj je drgetajoč planil izpod odeje, ko se mu je v polsnu prikazala strašna glava povodnjega moža. Postal je plašljiv, da se v mraku ni drznil več sam na dvorišče. Saj je vedel, da se je celó v stanovanju pod hodnikom oglasila vodna pošast. Na veliko soboto je potrkala: „Mojster šnobec, poglej moj gobec!“ Čevljar Jerin, ki je šival ob prepovedani uri, je vznemirjen pogledal v okno in pri priči umrl.

Na kresni večer so se vsako leto stari in mladi zbrali za vodo. Spuščali so lesene splave, na katerih je gorela suhljad. Med splavi so se zibale na vodi tudi deščice s prižganimi svečami. Stari običaj je izvabil vse okolišne prebivalce k vodi; prinesli so s seboj pručice in se v večernem hladu pomenkovali. Med njimi so se podili in preganjali otroci. Bil je topel in lep kresen večer. Kalistu se ni dalo domov. Ljudje so se že porazgubili, nanj so domači pozabili. Otroci so se razbežali, Kalist pa je boječe odprl dvoriščna vrata. Znašel se je v temni tišini. Srce mu je udarjalo, pričel se je plašno ogledovati. Neodločen je zaprl vrata in stopil zopet na cesto. Zavôdó je bilo vse tiho, po hišah so gorele luči. Samoten človek je šel mimo in se je komaj ozrl nanj. Tedaj se je Kalist sprostil. Bojazljivost je prešla, ustavil se je pod lipo na bregu, se zagledal v lahno vznemirjeno gladino in poslušal šumenje vode. Pri usnjarskem splavu pod tovarno je dogorevalo dračje na deski, ki se je zataknila. Goreči utrinki so ugašali v vodi.

Cesta se je z obeh strani ob škarpi zložno spuščala do vode, kjer so napajali konje in prali vozove. Kalist je stekel po bregu. Vgnezdil se je med kamni in poslušal kako pljuska voda. Nenadno se je domislil povodnjega moža. Srce mu je vztrepetaló. Toda le za hip. Bližina mirno tekoče vode, ki je pljuskala ob kamne pred njim, ga je pomirila. Zazdelo se mu je, da se premika z vodo, ki ga odnaša med temnimi drevesi pod zvezdnim nebom. Sedel je, niti premaknil se ni in vendar mu je bilo, kakor da sam beži. Onemel je v objemu noči, izginili so vsi strahovi. Zenice so se mu razširile, ko se ga je dotaknila najgloblja skrivnost življenja, tihi beg vode v votli zemeljski tišini.

Zdrznil se je iz zamaknenosti. Nad Gradom se je prikazal krajec, svetloba je oblila strehe, hiše na levem bregu so bile bele, na desnem črne.

Razdražen glas ga je poklical.